

Islámskému státu na dostřel

Válka v Sýrii očima
novinářek Lenky Klicperové
a Markéty Kutilové

mladá fronta

KOUPÍ TÉTO KNIHY PŘISPĚJETE NA KONTO SOS KOBANÍ

60

Islámskému státu na dostřel

Válka v Sýrii očima
novinářek Lenky Klicperové
a Markéty Kutilové

Mladá fronta

Text © Lenka Klicperová, Markéta Kutilová, 2015
Photography © Lenka Klicperová
Epilogue © Tomáš Kaválek, 2015

prolog

Tuto knihu jsme napsaly proto, abychom ukázaly, jak moc je válka v Sýrii skutečná. A jak moc v ní jde o život. Lidé, kteří ze Sýrie prchají, mají strach. Stejně jako ti, kdo na jejich příchod do Evropy hledí s nevráživostí. Strach je to, co živí všechny války, a strach je to, co dělá svět horším. My chceme dát prostor jiným emocím. A taky upozornit na to, že nic v této válce není černobílé...

poděkování

Všem obyvatelům Kobaní, kteří nás pozvali na čaj (takže všem).
Našemu fixerovi Ibrahimovi, za to, že nás neprodal Islámskému státu, a řidiči Achtinovi, že nás nezabil i přes absenci znalostí používání pásu či ruční brzdy a nohu nám přejel jen jednou. Děkujeme veliteli A. S. za to, že nám umožnil nahlédnout do bitvy o Kobaní a pak nás v afektu nezastřelil, když zjistil, že si rozhovor s ním nahráváme.

Ostřílenému kurdskému novináři Ekremovi, že s námi jel na frontové linie, a to i přesto, že se musel neskutečně nudit, neboť nemusel výjimečně kličkovat mezi vystřelenými raketami. Děkujeme Ibrahimovu kamarádovi B., že nás zasvětil do fungování Rojavy a především, že v kritický okamžik dokázal v Kobaní sehnat něco jako alkohol.

Děkujeme všem bojovníkům YPG a bojovnicím YPJ, že byli připraveni nás hrdinně bránit před možnými útoky IS a dělili se s námi o lože i stravu (a také o štěnice).

Bez nezištné pomoci pana Bahriho bychom nikdy nezjistily, jak žije jediná Češka ve válce paní Olga – děkujeme jí, že na nás nepoštvála svoji boječtivou želvu, kterou má místo psa. Tomáši Kaválkovi za to, že byl v Iráku ve správný čas na správném místě a že jsme se s ním tak mohly seznámit, aby za nás ve finále napsal kus této knihy.

Děkujeme také Yektovi Uzunoglu, paní Midyi, babičce Bláže, Martinovi, Plukovníkovi, tajemnému muži... a všem, na které jsme teď právě – pod vlivem syrského vína – zapomněly.

A teď už zcela vážně...

čtrnáct dní před odletem...

Válka, Islámský stát, únos, mučení, vraždění, oranžový hábit, znásilnění, bombardování, uprchlíci... a strach. To jsou slova, která vytanou na mysli asi každému ve spojení se syrským konfliktem. A napadala i nás a naše blízké, když jsme si začaly pohrávat s nápadem odjet do Sýrie s cílem dostat se až do Kobaní. Města, jež se stalo Stalingradem Blízkého východu, města, jež se jako první dokázalo dostat ze spárů teroristů z Islámského státu.

Víme, že budeme první české novinářky, které Kobaní navštíví od dobytí města.

Ještě čtrnáct dní před odletem však visí ve vzduchu spousta otazníků.

Lenka: Věděla jsem, že do Kobaní prostě odjet musím. Stalo se pro mě alfou a omegou války proti Islámskému státu. Jako novinářku mne téma města a jeho obránců rozhodnutých raději zemřít než dostat se do područí IS fascinovalo. Poprvé jsem sledovala útok na město v Iráku v říjnu 2014, když jsme tu pracovaly s Jarmilou Štukovou. Tehdy jsme na cestu neměly čas ani peníze. Bezmocně jsme sledovaly záběry kurdské televize a postup IS. Na hranicích stály nehybně turecké tanky a jejich osazenstvo pozorovalo zápas Davida a Goliáše – stovek chabě vyzbrojených kurdských milicí proti tisícovkám teroristů z IS. Podruhé jsem se v Iráku ocitla v červnu 2015, a to už jsme s Jarmilou společně upínaly všechnu naši snahu k tomu dostat se do Kobaní. Ale celá oblast kolem byla stále pod kontrolou IS.

Další cesta už měla být zaměřena jen na jediný cíl, a tomu jsem uzpůsobila veškerou přípravu. Psala jsem na všechny strany, sháněla kontakty na spolehlivé lidi v regionu. Stále s tím, že do Kobaní pojedeme s Jarmilou. Jenže ta mi před odletem volá, že jet nemůže. Chvilí uvažuji. Přípravám jsem už dala tolik času a energie, že se mi nechce cestu stopnout. Smiřuju se v duchu s myšlenkou, že pojedu sama. Pak mě napadá, že vlastně Markéta vždycky říkala, že by do Iráku chtěla jet. No tak co – Sýrie je koneckonců hned vedle a přes Irák stejně musíme. Zvedám telefon. Markéta váhá, ale z jejích otázek cítím vážný zájem. Nezasstírám, že přesně nevím, do čeho jdeme. Neví to nikdo. Cestu do Kobaní právě osvobodily milice YPG a nikdo nám nedokáže říct, zda je opravdu bezpečná. Vypadá to ale, že je to pořád lepší alternativa než jet přes Turecko, kde by nás jako novinářky zřejmě zabásli na hranici. Již dříve jsem psala o PKK, navíc jsem dělala rozhovor s jedním z čelných představitelů, a to není dobrá vizitka.

S Markétou si voláme vzápětí a já slyším větu, která mně v tu chvíli přináší opravdovou radost – pojedu s tebou! Jenom na ty fronty s tebou nepůjdu. To mi nevadí, na fronty pojedu klidně sama. Takhle vím, že ať se stane cokoliv, mám s sebou parťačku, na kterou se můžu spolehnout. Byly jsme spolu v Kongu, na Haiti, v Indii. Markéta je zkušená a schopná novinářka, vím, že dokáže vydržet skoro nemožné.

Teprve pár dní před odletem dostávám konečně zpětnou vazbu od člověka, který nám má s celou cestou pomáhat – fixera. Jmenuje se Ibrahim, je to místní novinář, který nám bude tlumočit a zajišťovat potřebná povolení úřadů. Moji blízcí se už ani nepokouší mě od cesty odrazovat, a tak se ve čtvrtek večer scházíme s Markétou, ověšené technikou, na pražském letišti...

Markéta: 10. srpna mi volá Lenka, zda s ní pojedu do Kobaní. Prý neví, jak se tam dostaneme, ale potřebuje odpověď do dvou dnů. Odpovídám, že se asi zbláznila, ale prý je rozhodnutá jet i sama. To na mě působí jako červený hadr na býka. Lenka je kamarádka, máme spolu hodně za sebou a já ji v tom přeci nemůžu nechat samotnou! Navíc už dlouho toužím po tom jet do iráckého Kurdistánu a Sýrie (což mi ale přišlo skoro

nemožné). A tak červíček hlodá. Volám Lence zpět a ptám se, jaká je pravděpodobnost, že nás unese IS? Blízkost Islámského státu působí jako rozbuška na mě i mé okolí, které reaguje slovy poukazujícími na absenci rozumu (diplomaticky řečeno). Druhý den jsem vnitřně rozhodnutá odjet, i přes to, že cítím strach. Doma musím nechat svou tříletou dceru. Rodičům se ani neodvažuji sdělit, že chceme až do Kobaní. Vysvětluji, že budeme jen v Kurdistanu, který je bezpečný. Mým slovům nevěří oni ani já sama. Chtějí po mně, ať napíšu poslední vůli a určím opatrovníky pro svoji osiřelou dceru. Svádím vnitřní boj sama se sebou. Moje okolí mi příliš nerozumí, a tak nezbyvá než se s tím poprat sama. Odsouzení svých cest jsem se dočkala v minulosti už mnohokrát. Pochopení nalézám jen u jedné blízké osoby, a to mi stačí.

Čas se krátí, a tak Lence druhý den volám, že jedu, ale s podmínkou, že na frontu určitě nepůjdu a počkám na ni v uprchlickém táboře. To samozřejmě ještě netuším, jak se mýlím. Když dceři oznámím, že jedu do Sýrie, zeptá se mě bezelstně, zda tam budu jíst sýry. Za dva dny už mi pomáhá balit. Je rozhodnuto. Jdu na půdu, kde je v truhle po dědečkovi sbírka českého křišťálu, a vybírám mísu jako dar pro lidi, kteří nám pomůžou, pak pár Studentských pečeti a nějaké drobnosti pro děti. Dále, jako vždy, půllitr slivovice, baterku, prášky na spaní a antibakteriální mast. To je MUST. Balím konzervativní oblečení a šátky. I přesto, že z Iráku hlásí vlnu veder, budeme muset mít zahalené nohy i ramena. I přesto, že deklaruji, že na frontu s IS mě nikdo nedostane, balím na dno batohu i pohorky a zelené kapsáče. Co kdyby, že...

Týden před odletem kontaktuji přes facebook kurdského aktivistu žijícího v Praze – Yektu Uzunoglu. Je nadšený, že se někdo z Česka chystá do syrského Kurdistanu, a předává kontakty. Jak po chvíli zjistíme, Yekta má kontakty úplně všude, a tak není překvapením, že zná i rodinu našeho fixera Ibrahima. Jeho otec je jeho dobrý kamarád. Velmi se nám uleví, že víme, co je Ibrahim zač. Bude to náš klíčový člověk. Pokud by totiž chtěl, mohl by nás prodat IS.

Kupujeme letenky z Prahy do iráckého Irbílu. Odlétáme z letní Prahy, kde je letiště plné dovolenkářů s kufry na kolečkách. S našimi dvacetikilovými batohy a spoustou těžké techniky se lehce vymykáme z davu...

Západ slunce nad rozbombardovaným městem Kobaní. Městu se přezdívá Stalingrad Blízkého východu. Stejně jako sovětské město za druhé světové války, i Kobaní proslulo statečným odporem obránců a tvrdě za to zaplatilo.

Utečenecký tábor Mištanur nedaleko Kobaní. Vyfotit zde někoho, kdo na vás okamžitě neudělá vítězné V, je skoro nemožné. Přežívají tady lidé, kteří se vrátili do Kobaní a našli svůj dům v úplných troskách, neobyvatelný. Doufají, že se jim nakonec podaří svoji situaci s bydlením nějak vyřešit – v zimě jsou tu podmínky pro bydlení ve stanech velmi kruté.

na cestě ropným královstvím

Irák, 20. srpna 2015. Spalující horko, pálí nás i bělmo v očích. Naším hlavním úkolem v Irbílu je získat povolení pro vstup do Sýrie. Ubytováváme se v křesťanské čtvrti Ainkawa, naproti hotelu Karlovy Vary. Vážně, tak se ten hotel jmenuje, protože jeho majitel, pan Lahíb, se zamiloval do českého lázeňského města tak, že se rozhodl přenést ho i do dalekého Iráku. Problém trochu působí to, že pro místní je jméno Karlovy Vary nezvládnutelný jazykolam, a tak na nás taxikáři vždycky hledí jako na zjevení. A nechápou, proč se u toho tak smějeme. Jenže nám prostě přijde komické sednout si v Kurdistánu do taxíku a říct prostě Karlovy Vary!

Z taxíku fascinovaně zíráme na obří obrazovku, po níž místo fotbalových hráčů pobíhá voják s kalašnikovem, který neohroženě přeskakuje hořící ohně, plíží se prachem pouště a brodí se hlubokou řekou. Nejde o záběry z Ramba, hlavním hrdinou není Sylvester Stallone, ale voják pešmergy. Jde o propagační spot kurdské vlády, oslavující pešmergy, kurdskou armádu. Na jejich bedrech leží největší část bojů proti IS na severu Iráku, hlavně na frontových liniích kolem Mosulu a Kirkúku. Ačkoliv Irbíl vypadá na první pohled klidně, válka je v podstatě za rohem. Fronta je jen 25 kilometrů od města. A lidé mají strach, že se může opakovat to, co se stalo v srpnu 2014. Islamisté se octli jen pár kilometrů od letiště v Irbílu a tu paniku si lidé pamatují velice živě dodnes...

Během pár dní máme vše zařízené a taxíkem jedeme na sever do města Dohuk. Tady přespíme a ráno se vydáváme směrem k hraničnímu přechodu Pešabur. Připadáme si jako v seriálu Návštěvníci, cestujeme časem až do dob dávné říše Mezopotámie. Před námi se líně vine řeka Tigris. Překročit ji je pro nás jediná

Naše první cesta s foťákem do ruin města. Nedaleko našeho hotelu si v místě, kde býval dům její rodiny, hrála tato holčička. Už se pomalu stmívalo, my jsme rozmlouvaly s jejím otcem, když jsme si všimly, jak si soustředěně hraje s jednou z mála hraček, které jí zbyly. Nejde o aranžovaný portRét, tak vypadá prostě život dítěte v Kobaní...

cesta, jak se dostat z Iráku do Sýrie. Cestou mjíjme stánek s armádním vybavením, vousatý děda tu prodává neprůstřelné vesty, maskáčové kalhoty nebo kopie amerických vojenských bot. Chvíli přemýšlíme, jestli zastavit a utratit poslední irácké dináry za věci, které by se mohly do válečné Sýrie hodit... Jenomže je nám jasné, že pokud se dostaneme do nějaké šlamastyky, bude nutné být rychlá, což ve dvacetikilové vestě a přilbě nejde.

Dohuk poslední roky praská ve švech pod nápořem uprchlíků. Sídli zde desítky mezinárodních humanitárních organizací.

Ty české zastupuje Člověk v tísni, který pomáhá uprchlíkům jak v iráckém, tak i syrském Kurdistanu. Cestu k Tigrisu lemují rozlehlé uprchlické tábory obehnané plotem s ostnatými dráty. Irácký Kurdistan se stal domovem už pro dva a půl milionu lidí prchajících před válkou v Sýrii a dalších částech Iráku. Překročením hranice se dostáváme do jiného světa – do světa války, strachu, nestability, inflace, nejistoty...

Je poledne a my nakládáme těžké batohy s technikou a věcmi do malé plechové lodičky. Z protějšího břehu právě připlouvá jiná loďka s další várkou lidí prchajících ze Sýrie. Převozník nás během půl minuty dopraví na druhý břeh a my jsme konečně v Sýrii.

Tam už na nás čeká, spolu s malým otrískaným peugeotem a kamarádem Achtinem, náš fixer Ibrahim. Oba jsou novináři

Auta – ať už pojízdná, či častěji nepojízdná, jsou pro děti v Kobaní vítaným zdrojem zábavy. Tento vůz jezdí a jeho majitel Abdul Misto v něm každý den přiváží chléb z pekárny, který před svým polorozbořeným domem prodává.

a Achtin bude nyní i naším řidičem. Bohužel pro nás, jak se později ještě několikrát ukáže...

Překročením Tigrisu končí říše krále Miroslava a začíná Půlnoční království. Asfaltová silnice, po níž jsme jeli v Iráku, se najednou mění v hrbolatou prašnou cestu, vily s klimatizací střídají domky z uplácené hlíny a místo shopping center cestu lemují malé zaprášené obchůdky se smíšeným zbožím.

Ty tam jsou moderní ropné rafinerie. Kam oko dohlédne, tyčí se ropná kladiva, kterými se ropa těžila v dobách dávno minulých. Je jich tu přes tři tisíce, většina z nich je ale mimo provoz. My zastavujeme u ropné stanice Karačoch, o kterou se stará důchodce Abdul Hakím. Prošedivělý pán s mohutným knírem nás vítá se starým kalašnikovem v ruce. „Zbraň mám na svoji obranu, kdyby přišli bojovníci Islámského státu,“ tvrdí odhodlaně pracující důchodce, který od syrské vlády dostává penzi sto dolarů měsíčně. „Před revolucí byl život mnohem lepší. Teď je všechno drahé, ale plat stejný. Dřív jsme mohli volně dojet do Damašku a teď nemůžeme nikam. Tři z mých pěti synů odešli do Německa, protože kdyby zůstali, museli by jít bojovat,“ dodává starý pán u šálku silného kafe. Zatímco my ucucáváme kyselou instantní kávu, zvenku se ozývá pravidelné klapání ropných kladiv, pod nimiž se roztékají louže černé lepivé hmoty – syrské ropy. „Tehle starý způsob těžby je hrozný pro životní prostředí, ropa se vsakuje do půdy, vrty pořád hoří a mnoho lidí tady má dýchací problémy a trpí rakovinou,“ dodává Hakím.

Ropu odvázejí velké cisterny. Žádná potrubí zde nemají. Sever Sýrie obývaný Kurdy režim Bašára Asada po celou dobu utlačoval a do oblasti příliš neinvestoval. A tak přesto, že těžební kapacita ropných vrtů na severu Sýrie je 125 000 barelů denně, těží se dnes pouhých 30 000 barelů. Tolik totiž spotřebují asi tři miliony lidí, kteří v Rojavě žijí.

„Nejsou tu žádné rafinerie, takže benzín se sem musí dovážet a je velmi drahý. Litř nafty přijde asi na 70 lir (1 USD je 320 lir), ale litř benzínu stojí až 350 lir,“ vysvětluje plynulou češtinou pan Baderchan Zaza, syrský Kurd, který vystudoval ČVUT v Praze. On sám nyní pracuje pro ropnou společnost v Irbílu. Ani v ropném průmyslu to už není, co bývalo. „Cena za barel klesla ze 110 dolarů

na dnešních 47. Ceny klesly hlavně kvůli Islámskému státu, od něž vykupují ropu mafie a dodávají ji zejména do Turecka. Turci ji vykupují za třetinové ceny, než je tržní cena," říká Zaza.

Ropu z Rojavy ani nemá kdo kupovat. Turecko na tuto oblast uvalilo embargo, do centrální Sýrie je nemožné ji vyvázet, neboť v cestě stojí Islámský stát, a irácký Kurdistan má své ropy dost. „Nedávno byl dokončen ropovod, kterým proudí ropa přímo z iráckého Kurdistanu. Kurdové v Iráku tak už nedodávají ropu do centrálního ropovodu irácké vlády," říká Zaza.

V Rojavě stagnuje nejen ropný průmysl, ale celá ekonomika. Je válka. A té se musí vše přizpůsobit. „Nikdo sem nechce investovat, ani do ropy, zemědělství či průmyslu, nemáme elektrárnu, rafinerii ani továrnu na hnojiva. 70 % našeho rozpočtu, tedy 20 milionů dolarů, jde na naši obranu," vysvětluje nám později Abdurrahman Hemo, ekonomický poradce kantonu Džazíra.

„Ekonomika stojí na družstvech, všichni zde mají nějaký podíl. Za poslední dva roky jsme založili mnoho družstev v mnoha odvětvích. Cílem je, abychom byli soběstační," vysvětluje. Nám Česákům tento systém inspirovaný levicovým myslitelem Abdulláhem Öcalanem a systém „lidové demokracie“ aplikovaný vládnoucí stranou PYD nahání husí kůži. Objevuje se tu až příliš mnoho paralel se socialismem v bývalém Československu. Vše je řízeno odspodu, jakýmiisi lidovými výbory a komisemi. Napadá nás jediné – musí si to sami vyzkoušet. Pouštět se do politických debat lze velmi těžko. Buď tu každý papouškuje dokola stejné fráze, nebo nechce mluvit na kameru. „Řekla bych to asi takto, buď jdeš s nimi, nebo jdeš proti nim a musíš emigrovat," shrnula to později místní intelektuálka, která vedla jednu z opozičních stran, ale kvůli výhrůžkám to vzdala.

Třiadvacetiletá Lejla na schodišti ve svém kdysi velkém a pohodlném domě v Kobaní. Mívala obchod s obuví, když se vrátila, podařilo se jí z trosek vytáhnout to, co zbylo z jejího sortimentu. Uvnitř domu má jednu místnost plnou zaprášených bot. Zatím není, kdo by je kupoval.